

FORTELLING FRA GAMLE HØYANGER

Bilde: Isak ved hesten

ISAK LYNGSTAD

Kalt ”Styggemannen”

Blant de mange som fremover våren og sommeren 1916 søkte arbeid ved anleggene i Høyanger, var også Isak Lyngstad fra Viksdalen i Sunnfjord. Isak var vel kjent i Høyangerfjoden fra før av da han allerede så tidlig som den 20. mars 1910 kom til Andreas Øren på Øren gård, hvor han drev med vanlig gårdsarbeid om sommeren og byvedhugging om våren. Alt i alt hugget han 500 mål bjerk og older til høsten 1912. Han ble snart lagt merke til som uvanleig dyktig arbeidskar med noen rent utrolig store legemkrefter.

Isak var høy og slank, antagelig ca. 185 cm. Ved første øyekast så han ikke noe ualminnelig ut, og de færreste kunne vel tenke seg at han var i besittelse av noen ualminnelige krefter. Allikevel var kreftene der, og Isak sparte ikke på dem i arbeid. Særlig ble han snart kjent og beundret for sin utrolige evne til å bære tunge bærer langt og lenge.

Isak er født på gården Lyngstad i Viksdalen den 16. april 1881 som den 3. elste av 8 søsken, 5 gutter og 3 jenter. De elste guttene dro tidlig fra hjemmet, og Isak som da ble den av de hjemmeværende, måtte alt fra sin tidligste barndom ta sin del av forskjellige arbeider som forekommer på en gård.

Bare 11 år gammel måtte han bære avdrotten etter 3 kuer fra Oppedal stølen og til Viksdalen døye 3 timer hurtig marsj. Som 12 – 13 åring var han fra tid til annen ute på skoghogst. For det fikk han i betaling 50 øre dagen, og det var sannelig ikke verst, sa Isak, som til sammenligning nevnte at en snekker ikke hadde mer en 80 øre dagen med full kost. En del av arbeidet på gården besto i å lage tønnebunner av utskuddsmaterialer etter saging av forskjellige trematerialer av tømmer fra skogen. Betaling for dette var 2 kroner p.r. lest. En lest er 24 bunner eller 12 tønner.

Da Isak var 21 år, altså i 1902, reiste han til Erling Farnes i Sværefjoden hvor han i 8 år avvekslende drev med gårdsarbeid om sommeren og byvedhugging om vinteren. Fra 22. mai til 20 september hadde han i lønn kr. 117,- + kost og losji. Og Isak låg ikke på latsiden. Han arbeide nok adskillig mer for pengene enn en alminnelig kar kunne make. Vinter arbeid var som regel hogging av 30 mål bjerk og 33 mål olderved oppsatt i lag på høvelig lasteplass for sognejekter. Det var svær skog i Sværefjoden, sier han, og mye av Olderskog målte mer enn 60 cm i tverrmål ved roten. I 1913 var Isak 6 måneder på planeringsarbeid i Bergen, og som et bevis på hans allsidighet som arbeidsmann, kan nevnes at han i knipetak viste seg å kunne vikariere for smeden.

Våren 1910 kom så, som før nevnt, Isak til Andreas Øren i Høyanger som gårdsarbeider og vedhogger. Vedhugging drev på den måten at han først felte ned en større teig, så kvistet han og kappet opp i passende lengder, alt etter tykkelse på stokkene, derpå løypte han stokkene ned til passende samle plass nede ved sjøen, hvor han kappet opp i favnevedlengder, kløyvde og lignende la opp i lag. Som regel hugget han på denne måten 3 mål older eller 2 mål bjerkeved p.r. dag. En dag det var fra han kunne se om morgenen og så lenge han kunne se om kvelden. Dette arbeidet utførte han på halvering, altså 50 % til eieren og 50 % til huggeren. Prisen på ved den gangen var 17 kroner for bjerk og 12 kroner for older, men siden Isak hadde så mye ved at han lastet flere jakter med en gang, fikk han 25 øre mer p.r. mål.

I alt dette beinharde slitet fra dag til dag, år etter år, ga Isak alt det han hadde av kjempekrefter, og trenet opp en jernhard kropp som kunne stå for rent utrolig harde påkjenninger, og som da også senere under anleggstiden i Høyanger skulle gjøre han berømt for å kunne bære like meget til fjells p.r. dag, som en mann kunne frakte med 2 kløvhester. I Høyanger var det så Isak møtte Ragnhild Sjursdatter Dale, som senere ble hans kone og trofaste livsledsagerske.

I 1914 bygde Isak nytt våningshus, og i 1915 overtok han ættegården Lyngstad i Viksdalen, og det bygget han så romslig at grannene spurte om han skulle fylle det med skog. Isak svarte ikke noe på det da, men i tidens fylde fylte han låven med avling fra gården som han hadde utbedret med nydyrking, grøfting og en svær elveforbygning til.

Gården Lyngstad er egentlig en holme i elven Gaula, og er således omgitt av vann på alle kanter. Holmen var myrlendt og svært vanskelig å drenere da grøftene hadde lett for å rase igjen etter hvert som han grov. For å gardere seg mot dette henla han så grøftingen til den kalde årstid da det var tele i jorden. Det sier seg selv at dette ble mye mer slit enn å grave i løs jord, men Isak var ikke av dem som ga opp. Det hente nok også at han ble overrasket av mildvær, kan hende med oversvømmelse av elven som fulgte, slik at grøftene raste sammen for han før han hadde fått lagt dem igjen. Og så ble det da igjen annenråd enn å gjøre det hele om igjen, når været var lagelig. For å gardere seg mot den årvisse oversvømmelsen søkte Isak om og fikk såpass bidrag av staten og vassdragsvesenet at han fikk mure opp en solid forstøtningsmur som var sterk nok til å tåle påkjenningen når storflommen kom.

Isak blir 81 år 16. april 1962. Refleksjonene gjør seg selv. I sannhet en meget verdig navnebror til legendariske Isak Sellangrå.

Når anlegget tok til i Høyangsfjoden på foråret 1916; var Isak blant de første som meldte seg til arbeid. Selvsagt i den formening å tjene mange penger lettvint. Så lettvint akkurat, kanskje spesielt for Isak, ble det nok ikke, men han var fra før av vant med tungt arbeid, og tungt arbeid tok han på seg.

Til å begynne med var han i Ole E. Larsens sjauergjeng på kaien, og lenge tok det ikke før han gjorde seg spesielt bemerket for sine veldige krefter. Men Isak var ikke bare sterk. Han var også en klok og omtenkssom arbeidsmann. Det var, etter hans eget utsagn, han som først fant på å rulle tunge kasseroller frem på en rad av rør, som de da flyttet frem ettersom transporten gikk fremover. Dette var kanskje en av årsakene til at transporten gikk så fort og lett unna, at ledelsen fant ut at de hadde for god akkord og forlangte denne nedsatt til en, etter deres mening, mer rimelig betaling. Isak var ikke enig i dette, men da alle de andre i gjengen gikk med på det så resulterte det i at Isak fikk sparken mens de andre fortsatte.

Han tok imidlertid ikke dette så tungt. I transporten til fjells var det nettopp bruk for sterke karer. En ganske betraktelig del av det som skulle frem, måtte bæres, og da denne bæringen for en stor del foregikk der det var ufremkommelig med hest, kom det vel med å få fatt i folk med styrke og utholdenhet i å bære. Og her skule det snart vise seg at Isak var rette mannen.

Imidlertid hadde han ved ymse høve hatt anledning til å gi bevis for sine kjempekrefter, og da kanskje spesielt sin fenomenale evne til å kunne bære tunge bærer på ryggen. En gang de hadde losset en båt for sement, fikk Isak tillatelse av kapteinen til å sope opp sementen som lå igjen i rommet etter lasten gratis. Bare han sørget for å få det unna, slik at ikke eventuelle sekker kom til å stå i veien for annet arbeid på kaien. Isak fikk fatt i to 100 kgs juttesekker og tredde utenpå hverandre. Sementen er tung, så det gikk ikke an å risikere at sekken sprakk. Deretter fylte han i sement så mye det bare var plass til, tok børa på ryggen og bar den ca. 100 m til et naust der den kunne stå tørt til han fikk tid på seg til å transportere den videre. Når vi så tar i betraktning at egenvekten på sement er 1,8 og egenvekten på mel som hadde vært i sekkene før er 0,6 så er det et enkelt regnestykke å finne ut at sekken med sement veide ca. 300 Kg.

Imidlertid var anlegget litt etter litt kommet i full gang fra fjære til fjell, og materialer og proviant måtte skaffes frem dit det var bruk for det. Den tid var det ikke andre transportmidler enn kløvhester og karer som bar på ryggen. Transportproblemet kunne da heller ikke løses på annen måte enn ved å ansette karer med kløvhester og karer som ville bære.

Det var jo Øre – og Breidalsvassdraget som først skulle bygges ut, og følgelig ble da de første fjellfolkene på eventuelt Grimsonsens, Siplo og Breidalen. Det som måtte transporteres var da proviant, redskaper og diverse materialer. For frakting til fjells – bæring – var det 20 øre til Grimsonsens eller Siplo, og 25 øre til Breidalen. Til eventuelt orientering kan nevnes at dammen på Grimsonsens er på 578 moh og dammen i Breidalen 740 m over havet.

Isak bar som regel mellom 50 og 60 kgs bærer, alt etter hva det han bar. Provianten var pakket i dertil egnede kasser, og kunne altså variere litt både i vekt og størrelse. Til Grimsonsens eller Siplo gjorde han oftest 3 turer p.r. dag, og gjennomsnittet for dagen var ca 200 kg. Med 20 øre p.r. kg ble det ca 40 kr. p.r. dag. Og det var mange penger i de dager. Til Breidalen over Håland ble det sjelden mer en 2 turer a 70 – 80 kg. P.r. dag. Gjennomsnittlig ca. 150 kg, som etter 25 øre p.r. kg. Ga en dagsfortjeneste på 35 – 40 kr.

Ganske tidlig i 1916 begynte taubanebygger Mølster fra Voss å bygge taubaner til fjells. Først til Grimsoen og senere om Hjetlandsbassenget til Breidalen. Taubanen overtok da litt etter litt det meste av transporten, men bærerne ble likevel god bruk for lenge etter at den var tatt i bruk. Det hendte i den første tiden alt for ofte at saker falt av kibben på turen oppover, og hvis dette da var en kasse proviant, var det jo spesielt ille. Det ble derfor nedlagt forbud mot å bruke taubanen til provianttransport. Den skulle fortsatt kløves eller bæres frem.

Det viste seg etter hvert at det var spesielle ting som hadde lett for å falle av kibben. Så som lange bokser og bord, vindus- og dørkarmen o.l. Dette falt da helst av i det kibben passerte første bukken – på reset – og rutsjet nedover hammerne nedenfor, hvor de ble liggende på vanskelig tilgjengelige steder der folk flest ikke hadde noe vidrer lyst til å våge seg ned. Men Isak var ikke kvien. Han gjorde byttearbeid med Mølster, slik at mølster fraktet proviant opp med banen, og Isak til gjengjeld berget slikt som var falt av og lå nedi hammerne. Om dette arbeidet sier Isak at det var en tung jobb. Han gjorde det på den måten at han begynte med det som var rutsjet lengst ned, og så tok han det med seg fra hammer til hammer mens han etter hvert samlet sammen mer og mer på veien oppover. Lange boks og bord reiste han opp etter hammerne, klatret så opp og trakk det etter seg.

Det som han ikke kunne ta på denne måten, dro han opp med tau og ofte hadde han en rett anseelig haug når han omsider kom opp med alt sammen. At dette var et forferdelig slit, forstår nok alle. Men Isak hadde både krefter og pågangsmot, og sparte ikke på noen av delene, og aldri hørte noen han klage over at det var tungt. Det var krefter i bruk og utførte arbeid alene so, det ellers måtte ha vært flere uredde karer om. Byttearbeidet ordnet M. og L på den måten at Isaks bærer ble veiet opp og ført på han de dagene han drev på å berge saker og ting i hammerne. Det var nok dem som pukket på at det var forbudt å frakte proviant med banen. Men da Isak og Møller, hver for seg og begge i hop, garanterte for transporten, ble saken ordnet etter deres ønske, og transporten gikk unna til alles fulle tilfredshet.

Om lørdagskveldene gikk Isak ofte på frierferd til fru Ragnhild på Oppedalsstølen, som ligger på nordsiden av Gautesdalen om lag 1 km fordi kraftstasjon II . Dit frem masjerte da Isak, og så videre opp lia og frem til selene på 1,5 time. Det må ha vært liks store krefter som dro der oppe, som de Isak satte inn for å nå fort frem. For man har vel lov til å tro at han må ha brukt rask takt i mars for å nå fort frem.

Men ikke alltid tok Isak den veien. Rett ofte tok han opp Hålandslia og gjennom Breidalen. Det var de gangene han hadde bør som skule frem dit, og som regel var det svære anleggstrillebører det dreide seg om. De veide ca. 35 kg og var svært uhamslige å bære, hvilket han fikk tillegg i prisen for. Dette ble ordnet slik at han fikk betaling som for en vanlig bør på 70 kg a 25 øre p.r. kg.

Når vi tar i betraktning at han før på dagen hadde bært et par bører til Grimsosen, eller kanskje hadde basket full dag med å dra til rette saker og ting oppover hamrene i Ørebotn, så er det nesten som man har lyst til å si at slik blir det umulige muliggjort. Den verste børen han bar, sier han selv, var en kasse på godt og vel 80 kg til Grimsosenog i tillegg til dette et spann spekesild i neven. Den ene neven var opptatt med å holde tampen på bæretauet og i den andre spannet. En hver som har prøvd aldri så lite å bære bører i ulendt mark med sterk stigning, vil sikkert vedgå at den mann må være stø som fjell på kjempesterke ben som kan make å gjennomføre en så fantastisk prestasjon. På spørsmål om han ikke rett ofte måtte ta seg ” 5 minutter ” på slike turer, svarer han lakonisk at når tauet tok til å gnage, så sørget han for å lee på bora litt slik at når tauet flyttet seg så det ikke lå an mot samme stedet på skulderen, og så ruslet han videre oppover.

En lørdagskveld Isak dro over fjellet hjem til Viksdalen fikk han storm og streregn over seg. Han kom seg da frem, på det viset som var, sier han selv, men følt var det. Og så skulle det ikke gå bedre enn at uværet helt frem med full styrke hele uken ut, slik at det var galskap å våge seg til fjells.

Og over fjellet måtte han, for veien rundt over Vadheim var lang og besværlig. Han måtte da holde seg hjemme uken ut og kom ikke tilbake før søndagen etter. I forbifarten snakket han med ” fjellfolka ” og fikk forståelsen av at det hadde vært så som så med transporten til fjells under styggeværet. En kasse med proviant forsvant sporløst på veien, og det ble aldri oppklart hvordan den var kommet bort, eller hvor den var blitt av. Isak lovet å komme med proviant så snart som mulig.

Og mandag morgen troppet han opp på landhandleriet, selvskapets egen butikk, med det samme de hadde åpnet. Her møtte han bestyreren selv som kunne fortelle at transportlederen hadde gitt beskjed om at Isak hadde forsømt bæringen en hel uke og derfor hadde fått sparken som bærer. Men bestyreren hadde all mulig grunn til å tro at transportlederen ikke hadde myndighet til å gi noen sparken og da slett ikke Isak, derfor han ga beskjed om å veie opp en drabelig bør av de bestilte varer, som da Isak dro til fjells med. Og bar det gjorde han hele uken.

Men da han kom til transportsjefen og skule få veisedlene sine anvist til utbetaling på lønningskontoret nektet han dette med den begrunnelse at han hadde fått sparken og derfor ikke hadde noe å kreve. Isak hadde da intet annet å gjøre enn å henvende seg til en høyere myndighet, hvilket resulterte i transportsjefen fikk en meget bestemt ordre om å anvisse veisedlene, ellers ville det bli han som fikk sparken. Det måtte da også et hvert sunt menneske med vanlig vett og forstand forstå at det måtte være med en tåpelig å si opp en kapasitet som Isak så lenge det var saker og ting som skulle til fjells.

Bilde: Ytredalen – Landskap, dalføre, gård, vei
Datering : 1880 - 1890

Isak var, og er, svært glad i dyr. Det fikk man et tydelig bevis for mens han hugget ved på Øren gård. En stor geitebukk hadde gått seg skårfast i en fjellskår på Ørestranda. Det var først i januar måned. Dag etter dag sto bukken der å breket, og den sto så vanskelig til at det var uråd å komme til å skyte den.

Til slutt kunne ikke Isak høre på dette lenger. Han samlet sammen det han kunne finne av tauverk på gården, puttet det i en sekk, tok båten og rodde ut på stranda. Han hadde også øks med seg. Frå sjøen var bukken godt synlig, og han studerte nøyaktig fjellet og veien han måtte ta før han dro i vei oppover. Han tok seg opp innenfor bukken og avanserte så i issvuller. Det så ikke fint ut, sa Isak, men ut kom han, fikk et solid feste for tauet og firte seg ned til bukken.

Der satte han seg til å hvile og spise noen brødsiver han hadde tatt med, og bukken fikk sin del, tilfører han lakonisk. Den så skinnbarlige ut som om den forsto at nå skulle den få hjelp. Men da Isak hadde festet tauet om bukken og tok til å klatre fra den oppover mot taufestet, da breket den jammerlig og gjorde forgjeves forsøk på å følge med oppover svaberget.

Imidlertid kom Isak seg godt og vel opp og fikk også bukken opp til seg, og så begynte turen innover gjel og farlige svaberg. Men han hadde på utturen festet støttetau på de verste stedene, og bukken som sikkert forsto hva det gjaldt, fulgte villig med. Og omsider kom de seg i sikkerhet. Da Isak dro ut på stranda hadde han tresko på seg, og det hadde han da han kom hjem igjen også. Men da han, for kort tid siden, fortalte om denne hendelsen, sa han at han hadde myke gode lærsko i sekken, så utstyrer var nok i orden med sko også, og siden så kunne jo folk tro hva de ville.

Som sterke karer flest var Isak godlynt og vennsæl mann, som aldri forsettlig fornærmet eller forurettet noen. Det hendte nok at han ble krenket på ymse måter av smålige og kanskje dumme og uvenderheftige folk, men så lenge ingen direkte tok på han så lot han dem være like og brydde sei ikke mer om det.

En gang var det et par bærere som ville streike og blokkere bæringen til Gimsosen fordi ikke anleggsledelsen ville gå med på å betale det samme for bæringen til Grimsosen som til Breidalen. Isak fant ut at det ikke var saklig grunnlag for et slikt krav og forsatte bæringen. Herover ble et par karer fortørnet og svor på at de skulle ta Isak og sprette han opp med kniver. Isak la ikke noe større brett på dette og lot som ingenting.

Men så en søndagskveld han hadde vært på Dale, passet de han opp ved Gulvebrua (broen over elven ved sportsplassen) der de sto og spikket pinner med et par digre tollekniver. Sikkert bare forsøk på å skremme, mente Isak.

De banet og stekte verre, og truet både med kniving og juling. For alle eventualiteter skyld gikk da Isak midt ut på broen slik at han fikk ryggen fri. Så sa han til dem i all gemyttlighet at hvis de absolutt ville ha spetakkel, så fikk de skynde seg for han var sulten og ville ha seg kveldsmat. Kanskje kunne de ha godt av å kjøle seg av litt i det kalde vann, mente Isak, og hvis så var, skulle han være dem behjelpelig med luftige stup i elven. Stilt overfor slike betingelser, vel bekjent med Isaks kjempekrefter, betenkte karene seg og ruslet bannende og slukøret fremover veien.

Denne episoden ble snart kjent, for den hadde ikke foregått uten publikum. Det kom også ingeniøren for øre, men da han spurte Isak om navnene på karene for å få dem fjernet fra anlegget, det gikk jo ikke an å ha knivfekttere på anlegget, svarte Isak at det var slett ikke nødvendig. Iallfall ikke for hans skuld, for de var ikke farlige med noe annet enn kjeften. Han kunne de iallfall ikke gjøre noen skade uten de traff på han sovende, eller under avtrekene på naturens vegne, som de sier på eksersisen, og det mente han det var liten sannsynlighet for muligheten av.

Bilde: Høyanger – gammelt før fabrikken kom

Nå kunne det være mangt og meget å fortelle om Isak' s bragder i arbeidslivet, men det ville helst komme til å ligge utenom rammen av det som er fortalt her, og som er ment som en liten skildring av hans innsats under den første anleggstiden i Høyanger. Imidlertid er Isak bare 81 år gammel, og har, etter eget sigende, meget ugjort ennå. Fremdeles arbeider han full dag i skogen hvor han hogger ved, tømmer til div. materialer for husbygg.

Når våren kommer, vil han så gå løs med nybrottsarbeid på Lyngstad gård, og vi kan bare i ærbødighet og beundring for den rakryggede, staute gubbe, løfte på hatten og ønske han et hjertelig lykke til.

*Dette er skrevet av maskinist Trygve Sæbø Senior
Høyanger, på grunnlag tidligere kjennskap til Isak' s arbeid og en korrigerende samtale med
Isak på slutten av året 1961.*